

YUSUF KAPLAN

“İnsan dijital medyanın kölesidir.”

RÖPORTAJ

DİJİTAL MEDYA VE ÖZGÜRLÜK PROBLEMİ

TRTakademi: Sayın Yusuf Kaplan, şuradan başlayalım istiyoruz. Bir dijital dünya var ve bu dünyanın kendine ait bir dili var, kendine ait kodları var ve sanal bir dünya. Öncelikle dijital dünya ve bunun arka planı üzerine felsefi anlamda yorum yapalım istiyoruz. Mesela sanal kimlikler oluşuyor, dijital cemaatler diyelim, insanlar sanal kimliklere ihtiyaç duyduğu için mi dijital medyada yer almaya çalışıyor, yoksa onlara oluşturulan sanal kimlikleri yalnızlıklarını gidermek için üzerlerine mi giydirmeye mi çalışıyorlar?

Yusuf Kaplan: Bir defa bu dijitalleşmenin, kurulan modern dünyaya bir tepki olduğunu bilmek lazım. Modernliğin yol açtığı ontolojik krizin görülmesi ve dolayısıyla onun altının çizilmesi lazım. İkincisi nasıl aşılabileceği üzerinde kafa yorulması çabası, burada böyle bir şey var. İkinci olarak yani biraz daha derine vurursak kazmayı, şöyle bir şey çıkıyor karşımıza, içinde yaşadığımız dünyanın, yani modern dünyanın, modernlikle birlikte kurulan dünyanın kaçınılmaz olarak bir versiyonu bu, uzantısı, kendi içinde kendi zaaflarını tartışmaya çalışıyor bu dünyayı kuranlar. Ben bu meselenin arka planını şöyle görüyorum: Modern Batı uygarlığı aslında bir medya uygarlığı. Medya uygarlığından kastettiğim iki şey var: Birisi bizim bildiğimiz, kullandığımız, dolayısıyla gördüğümüz şey. O işin basit tarafı, hayatın medyatikleşmesi, medyalar üzerinden siyasetin, kültürün, sanatın falan icra edilmesi, yani bir şekilde bunun uzantısı olarak, işte hegemonya biçimlerinin, işte varoluş biçimlerinin, formlarının medya üzerinden kurulması ve kurumlaştırılması ve yaygınlaştırılması. Bu basit bir şey, meselenin asıl bize yansıyan tarafı bu. Ama asıl derinde kalan, asıl görünmeyen tarafı, medyanın ve medya sözcüğünün kendisinde var. Medium, yani aracın çoğulu olarak medyanın, medya kavramının kullanılmasından yola çıkarak aslında bizatihi modernliği doğuran şeyin, kendisinin araçları olduğu meselesini kavramamızı gerektiriyor. Dolayısıyla modernlikle birlikte geliştirilen Batı uygarlığının meydan okuması, bir medya meydan okumasıdır derken felsefi olarak kastettiğimiz şey, araçların hükümleridir. Araçların bir şekilde amaçları devre dışı bırakması, insanın amacını yitirmesi, dolayısıyla aracın bir zat muamelesi görmesi, bir cevher muamelesi görmesi, bu çok sakat bir şey. Yani neden böyle bir şey söz konusu oldu, burada da bu sorunun üzerine gidecek olursak, şimdi şöyle bir şey var, buraya birazdan geleceğim, oradan dijital medyaya daha iyi geçiş yapabiliriz. Birincisi şu; modernlikle birlikte yaşanan en temel sorun, insanın tanrılaştırılması sorunu. Aslında bütün bu “insanın tanrılaştırılması” işaretinin temelleri Sokrates’le birlikte atıldı. Yani Sokrates insanlığın başına gelmiş en büyük beladır aslında. Şu an yaşadığımız bütün sorunların gerisinde yatan bütün felsefi temelleri atan adamdır. Şimdi bu kurduğum cümlelerin içini doldurmazsak boş bir cümle olarak kalır.

TRTakademi: Sokrates neden insanlığın başına gelmiş en büyük beladır?

Yusuf Kaplan: Birinci sınıf felsefe tarihçileri Sokrat'ın felsefesini anlatırken, çok kilit bir kavram kullanırlar. Sokrat'ın felsefesini özetleyen, felsefedeki yerini özetleyen, felsefede yaptığı şeyi özetleyen çok muazzam bir kavram kullanırlar; “*dis-connection*” “irtibatsızlık” irtibatın kopması, Sokrates'le birlikte tabiatla irtibatı koptu, tabiatüstüyle irtibatı koptu, mitolojiyle irtibatı koptu, dolayısıyla tanrısal alanla ilahî alanla irtibatı koptu, insan gökten yere düştü. İnsan kendi içine kapandı. Dolayısıyla bir insan felsefesi döneminin başladığını görüyoruz, Ne var bunda diyeceksiniz? Bu hikâyeye artık antroposantrizmin başladığı bir hikâyedir. Antroposantrizm insan merkezilik, insanın her şeyin merkezine yerleştirilmesi hikâyesidir. Yani insanın gökten yere düşmesi, irtibatın kopması bu. İnsanın gökle irtibatının kopması, sadece yere hapsolmesi. Dolayısıyla yere düşmesi; bu, Hristiyanlıktaki “*fall*” (düşüş) metaforunda kullanıyorum. İnsanın yere düşmesi ve dolayısıyla yersizleşmesi, yani insanın varoluş alanını sadece yere kilitlemesi, insanın kendisini yere hapsedmesiyle sonuçlandı. Dolayısıyla parçayla bütün arasındaki ilişki koptu. İnsan sadece parçaya, yere hapsedildi. Yersizleşti, evsizleşti, ontolojik olarak yersizleşti ve her şeyi yerinden etti. Yani siz, o parça üzerinden bütünü tanımlamaya kalkıştığınız zaman tanınmaz hâle getirirsiniz, yapılan şey o. O yüzden ben Sokrat'ın bir günahı bir de sevabı olduğunu düşünüyorum. Sokrates'in sevabı Grek putperestliğini yıkmış olması, günahı da insanı tanrılaştırmış olması. Yani insanı tanrılaştıracak antroposantrik sürecin temellerini muhkem bir şekilde atmış olması. Bunun Grek dünyasında makul görülebilecek, bir şekilde anlaşılabilir, anlamlandırılabilir bir karşılığı var. Grekler bir türlü bir dünya kuramıyorlardı, sürekli kolonilerde yaşıyorlardı. Koloniler sürekli çoğalıyor acayip bir şekilde ve ekonomi çok canlı, özellikle Ön Asya'da, yani Ege'de falan çok canlı, Girit Adası'ndan Mısır'a doğru, Suriye cephesine doğru bir ticari akışkanlık var. Fakat bunun sonucu ne? Bunun sonucu şu; ticari mülkü ele geçiren aktörler bir şekilde askerî mülkü ele geçirmeye çalışıyorlar, askerî mülkü ele geçince de siyasi mülke doğru yürümeye başlıyorlar. Ya mevcut bir koloniyi deviriyorlar, ya da deviremedikleri zaman yeni bir koloni kuruyorlar. İki yüzden fazla koloni var, Kuzey Anadolu'dan Grek ana adasına ana yurduna kadar. Büyük bir rakam bu, acayip bir şey, sürekli parçalanıyorlar, bir türlü toparlanamıyorlar, yani bu Avrupa tarihi boyunca süren bir örüntü olarak devam etti, ta 17 ve 18. yüzyıllara kadar Almanya'da 350'den fazla prenslik olduğunu düşünün. Yani mesela İtalya, İtalyan şehir devletleri falan bir şekilde o antikitenin bir uzantısı, orada da bir parçalanma var, herkes bir türlü bütünleşmeyi sağlayamıyor. Bütünleşmeyi sağlayabilecek iki şey olabilir. Birincisi araçları ele geçirerek bütünleşmeyi sağlayabilirsiniz, dünyevi iktidar aygıtlarını, dünyevi gücü, dolayısıyla mülkü ele geçirerek bir bütünleştirme, güç

üzerinden bir bütünleştirme yolculuğuna çıkabilirsiniz ya da daha felsefi olarak bunun temellerini atabilirsiniz. Yani insan-Tanrı-kehanet arasındaki ilişkileri düzenlersiniz, büyük varlık zinciri üzerinden bir dünya kurarsınız. İnsanlık tarihi boyunca medeniyetlerin tarihi boyunca işleyen birinci mekanizma budur. İkincisi büyük varlık zinciri üzerinden, kaosla kozmos üzerinden bir denge kuruldu. Burada ilginç bir veri vereyim, milattan önceki 15. yüzyılla milattan sonraki 15. yüzyıl asimetriktir. Milattan önceki 15. yüzyılda Latin Amerika'da Olmek medeniyeti var, birinci dalga medeniyetleri, ondan sonra Hint, Çin, tek tanrılı medeniyetler, bir şekilde dünya coğrafyasında belirleyici bir konuma yerleşecek pozisyon almaları, Mezopotamya, Mısır havzası falan. Bütün dünyada ilk defa milattan önceki 15. yüzyılda bütün medeniyetler arasında gerçek anlamda bir ittifak gerçekleşti. Biz şimdi medeniyetler ittifakı diye bir hikâyeden bahsediyoruz, masaldır bu. Bugün medeniyetler arası ittifak denilen şey Amerikan hegemonyasını bir şekilde meşrulaştırarak, örtmeye çalışan bir operasyondur. Şimdi orada felsefi olarak ortaya çıkan paradigma şu, yani bütün ana akım insanlık tecrübesinin adı bu, dolayısıyla formülü insan Tanrı'ya tabiata ve kâinata ait bir varlık. MÖ 15. yüzyılda gerçekleşen bütünleşmenin adı bu. Bu da enteresan o dönemde iletişim araçları filan yok değil mi? Bu da çok önemli bir şey. Araçların ayartıcılığını biz buradan görüyoruz aslında. Medya olmadan toplumlar birbirleriyle iletişim kuramaz hikâyesi büyük bir efsane. Her medeniyetin kendine özgü iletişim biçimi, aracı, yöntemi var yani. Kendi hayat, dünya tasavvuru çerçevesinde, Tanrı tasavvuru çerçevesinde, hakikat gerçeklik tasavvuru çerçevesinde, insanlar kendilerine özgü sanat yapma biçimleri gerçekleştiriyorlar, sanat formları, düşünme biçimleri geliştiriyorlar, dolayısıyla düşünme biçimleri geliştiriyorlar. Medya da bunun uzantısı olarak, medeniyetin normlarının uzantısı olarak formu teşkil etmiş oluyor. Her medeniyet kendi normları doğrultusunda kendi formlarını geliştirir, burada medeniyetler arasındaki ilişkiler (buralardan yavaş yavaş sorunuza gelebiliriz), ilişkiler formlarla gelişir, bunları iyi bilmek gerekiyor. Bütün insanlık tarihindeki medeniyetler arasındaki ilişkiler modernliğe gelinceye kadar sadece formlar üzerinden gerçekleşti. Form normun hem ifade edicisi hem de ifadesi. Hem onun ifadesinin yansıması hem de yansıtıcısı, ifade edicisi. Modernlikle birlikte tarihte ilk defa tek yönlü bir trafik işlemeye başladı medeniyetler arasında. Modernler, hem normlarını hem de formlarını dayattılar dünyaya, bu çok önemli bir şey. Bu nasıl oldu, bu Sokrat'la birlikte temelleri atılan, antroposantrizmin hümanizmle birlikte yeniden keşfedilmesiyle birlikte söz konusu oldu. Nedir hümanizm? Hümanizm insan sevgisi, insancılık falan diye algılanıyor hâlâ, kocaman kocaman profesörler de böyle algılıyor. Yani bunu nasıl özetleyim, bakın işin ne kadar zıvanadan çıktığını gösteren bir örnek vereyim. Televizyonda üç tane bilim insanı akademisyen, alanlarında Türki-

ye'deki en iyi adamlar Mevlana'yı, Yunus'u konuşuyorlar diyorlar ki "Yunus, Mevlana hümanizmden önce hümanizmin temellerini atmış adamlar." Şimdi buradan ne anlıyoruz? Şimdi bakın benim kurduğum ve kullandığım bir cümle var: Konuşlandığınız yer konuşmanın içeriğini belirler. Konuşlandığınız yer konuşmanın dilini, yerini, yönünü tayin eder. Konuşlandıkları yeri bilemeyenler neyi konuştuklarını, nereye koştuklarını asla bilemezler. Nereye koşmaları gerektiğini de asla kestiremezler. Şimdi burada ne var? Burada sonuç şu, bir defa hümanizm Mevlana'dan Yunus'tan iki yüz, üç yüz yıl sonra şekillenmiş, ortaya çıkmış bir şey, burada büyük bir anakronizm var. Yani siz Mevlana'yı, Yunus'u onlardan üç asır sonra ortaya çıkan bir kavramla onlardan sonra gerçekleşmiş bir şeyle açıklamaya çalışıyorsunuz. Bu ne kadar berbat bir şey! Avrupa'ya konuşlanarak eurosantrizm üzerinden Mevlana'yı Yunus filan anlamaya çalışıyorsunuz, bu bir. İkincisi, hümanizmin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Üç, Mevlana'nın Yunus'un ne söylediklerini de bilmiyorsunuz, nerede durduklarını da bilmiyorsunuz, dünyalarının nasıl bir şey olduğunu bilmiyorsunuz. Dördüncüsü de bilmediğinizi bilmiyorsunuz. Tuhaf bir şey var, şimdi ortada hümanizmle birlikte yaşanan, insanlığın, insanlık tarihinin akışını şekillendiren bir devrim var. William Mc Neil (Annales Okulu'nun en son temsilcisidir) ve şu an yaşayan en büyük tarihçidir. Bizim Halil İnalçık'la benzeştiririm ben onu. Çok benzeşen yanları var, mesela yaşlı başlı bir adam Halil İnalçık'ta da Annales Okulu'nun izleri var ama William Mc Neil çok önemli bir adam, şöyle bir cümle kurar, der ki: "Modernlikle birlikte tarihin akışı değişti. İnsanlık tarihinin akışı değişti." Yani milattan önceki 15. yüzyılda olan şey neydi? İnsanın Tanrı'ya, kâinata, tabiata ait bir varlık olması, bu konuda bir ittifakın gerçekleşmesi, ana damarının oluşması, milattan sonraki 15. yüzyılda hümanizm, Rönesans reformasyon ve dolayısıyla modernlikle birlikte tam tersine döndü bu paradigma, insan kâinata, tabiata ve Tanrı'ya hâkim bir varlığa dönüştü. Aslında marjinal bir tecrübe, marjinde yer alan bir tecrübe, bütün insanlığın geleceğini şekillendirecek bir konuma yerleşti, neden ve nasıl? İnsanın tanrılaştırılma hikâyesinden ötürü. Neden tanrılaştırma ihtiyacı hissettiler, bu çok önemli, bu önemli bir soru, bunu Heidegger güzel özetler. Heidegger'in kurduğu bir cümle, bu insanın tanrılaştırılması hikâyesini şöyle anlatır: "İnsanın her şeyin ölçüsü ve ölçütü katına yükseltilmesi." Şimdi bakın modernlikle birlikte Tanrı fikri yitirildi, Tanrı inancı yitiriliyor, Kilise mecburen devre dışı kalmak zorunda. Kilise otorite, hegemonya, meşruiyet kaynağı olma özelliklerini yitirmek zorunda; çünkü Kilise'nin İslam medeniyetinin geliştirdiği meydan okumalara karşı üç büyük meydan okuması var. İslam medeniyetinin, Avrupa ve Çin'e doğru gerçekleştirdiği bu üç büyük meydan okuma, üç büyük Rönesans'ı doğurdu. Bir şekilde kendisini toparlayabilmesi için Avrupa'nın ister istemez artık Kilise'yi devre dışı bırakması gerekiyordu. Kilise'yi

sorgulaması gerekiyor ve asıl otorite, hegemonya, meşruiyet kaynağı olma özelliğini dolayısıyla Kilise'den Tanrı'dan "Kilisenin tanrısından" alıp insana vereceği bir yolculuk başlıyor. Şimdi burada Tanrı fikrinin, hakikat fikrinin yitirilmesini getiriyor ve insan ontolojik güvensizlik duygusunu yaşıyor. İnsanın ontolojik güvensizlik duygusunu yaşaması, insanın kendine olan güvenini yitirmesi demek. Yani Tanrı fikrini yitiren bir insanın yaşayabilmesi nefes alıp verebilmesi mümkün değil, bunu en ateist adamlar bile, en ateist düşünürler bile açıkça ifade ettiler. Mesela Jacques Lacan, Freud'dan sonra Freud'u yeniden okuyan, yeniden açan Freud'un temsilcisi ama yeniden açan çok önemli bir psikanalist. Kurduğu cümle aynen şu: "Tanrı inancını yitiren bir insan Tanrı inancını yitirdiği andan itibaren artık her şeyi tanrılaştırmaya başlamış demektir," diyor. Mesela Susan Sontag diye biri vardı, o kadıncağz Amerika'daki en kafalı tiplerden biriydi. Onun *Against Interpretation* (Yoruma Karşı) diye bir kitabı var, bu kitabını Metis gibi Türkiye'nin en akıllı insanları çevirdiler, seçki filan yaptılar, oradaki asıl önemli metinleri çöpe attılar. Asıl orijinal İngilizce metindeki bazı yerleri attılar. Mesela Tanrı meselesiyle ilgili üç dört tane acayip metni var, en önemli metinleri aslında. Bizim Türkiye'deki entelijansiyanın işte yumuşak karnı, yani boyun ağrıların, karın ağrıların nerede olduğunu da gösteriyor. Seçki yaptım diyor, seçki yapmaya da gerek yok zaten, o kitap olduğu gibi yayımlanmayı gerektiren bir kitap, fazla hacimli bir kitap da değil zaten. Neyse diyor ki Sontag: "İnsanın tahammül edemeyeceği en büyük cinayet Tanrı'yı katletmesidir." Ontolojik güvensizlik duygusu yaşayan, dolayısıyla Tanrı fikrini, hakikat fikrini yitiren bir insan, kendine olan güvenini, öz güvenini yitiriyor. Ne yapacak, epistemolojik güvenlik alanlarını genişletecek. İşte buradan medya-ya doğru geçiş yapıyoruz. Epistemolojik güvenlik alanlarının genişletilmesi ne demek? Yani bir şekilde kendine güven tesis edecek, temin edecek bir yer bulacak, onun da bilimsel devrimle birlikte, hümanizmle birlikte teorik temelleri atılıyor. Bilimsel devrim dediğimiz şeyde Galileo, Bacon, Descartes gibi insanlarla da pratik olarak hayata geçiliyor. Yani mesela Francis Bacon ne diyor: "Knowledges is power= Bilgi güçtür." Burada gramatik olarak bilgi özne, ama tematik olarak güç özne, yani orada kastedilen şey aslında güç. Gücü ele geçirdiği ölçüde kendine olan güvenini tesis edecek, temin edecek. Yani gücü nasıl ele geçirecek, bilgiye sahip olma güdüsünü eksene alacak. Bilgiye sahip olma güdüsü insanı güdecek aslında. Tabiata hâkim olacak, yani tabiatı bir şekilde işleyecek, bilimi geliştirecek, bilimi acayip bir şekilde çatalandıracak, çetrefilleştirecek iyice, çapraşıklaştıracak hatta dolayısıyla teknolojiyi geliştirecek. Heidegger bilginin bize güç olarak sunulması, yani bilginin teknolojik güç olarak konumlandırılması, bilgi üzerinden bir dünyanın kurulması hikâyesini, spesifik olarak teknoloji üzerinden şöyle bir cümleyle ifade eder: "Teknoloji vahşi bir canavardır." Bakın bu vahşet nerede? Vahşet

şurada, yani siz epistemolojik güvenlik alanlarını genişletme yolculuğuna çıktığınızda, sadece gücü, dolayısıyla güç üreten araçları çoğaltmaya başlıyorsunuz, güç üreten araçlara sahip olmaya başlıyorsunuz. Hâlbuki sorun, olmak sorunu, sahip olmak sorunu değil. İnsanın temel sorunu sahip olma güdüsü değil, olma kaygısı. Olma kaygısını yitirdiğinizde, sahip olma güdüsü tarafından bir yolculuk yapmaya başladığınız zaman sahip olduğunuz şey size sahip olur. Sonunda bu kaçınılmaz bir şey. Yani siz araçlara, güç üreten araçlara, bilim ve teknolojiye ne kadar sahip olursanız, o araçlar sonuçta size sahip olur. Nitekim bugün geldiğimiz nokta burası. Bu Adornoların, Horkheimer'in daha çok, Adorno değil de –Adorno artistti– asıl baba adam Horkheimer harcanmış biri, yani o araçsal akıl dediği şey, akıl tutulması dediği şey önemli bir şey. Sonuçta araçsal akıl dediği şey, insanın araçların güdümüne girmesi, amacını yitirmesi Nietzsche'yi çıldırtan şey oydu. Nietzsche ne diyordu: “İnsan amacını yitirdi.” Haykırdı adam bunu. Dolayısıyla siz epistemolojik güvenlik alanlarını genişleterek güç üreten araçları üretme kaygısını, güç üreten araçlara sahip olma güdüsünü merkeze aldığınızda, eksene aldığınızda psikolojik bir şiddet uyguluyorsunuz. Yani hakikat fikri, Tanrı fikri ortadan kalkıyor, siz aracı tanrılaştırıyorsunuz. Yani araç tanrısal bir konuma geçiyor, zat muamelesi, cevher muamelesi, öz muamelesi görüyor. Dolayısıyla araçların hükümler olduğu, niteliğin yok olduğu, niceliğin hükümler olduğu bir dünya kuruyorsunuz. Şimdi medya uygarlığı derken kastettiğim şey tam da bu aslında. Felsefi olarak tam da araçların hükümlerliliğini ilan ettiği, insana da hükmettiği, tabiata hükmettiği, bütün varlığa hükmettiği bir dünya kuruyorsunuz. Dolayısıyla işte oradan Darwin çıkıyor, çıkması da normal. Darwin meydan okuyor aslında, yani hümanizm meselesini insanın tanrılaştırılması meselesine Darwin insanı hayvanlaştırarak cevap veriyor aslında. Aslında Darwin'inki felsefi olarak bu modernliğe meydan okumadır. Yani insan kutsanacak bir varlık değil, putlaştırılacak, tanrılaştırılacak bir varlık değil, hayvan. Bu çok önemli bir şey! Freud'da, dışarıdan içe dönerek aslında böyle bir yolculuğun temellerini atıyor. Biz aslında bazı şeyleri çok yanlış okuyoruz. Aslında ideolojik kalıplar üzerinden okuduğumuz için Darwin'i de Freud'u da çok yanlış okuyoruz aslında. Tabi ki bir sürü tartışılacak şeyleri var ama bu taraflarını ihmal ediyoruz, ıskalıyoruz, bütünü ihmal ediyoruz. Şimdi orada ortaya çıkan şey şu; araçlar tam da insana hükmetmeye başlıyor, dolayısıyla insan güç sahibi olma güdüsü tarafından güdümlüyor. Güç insanı güder, güç insanı kesinlikle köleleştirir, kendi kölesi hâline getirir, bu kaçınılmaz bir şeydir. Dolayısıyla insanı ezer, yani bozar insanı. Bu işte iktidar biçimine dönüşür, işte artık bunu biliyoruz bunu Foucault üzerinden iktidarın insanı nasıl bozduğunu biliyoruz, bunları konuşmaya gerek yok. Ama burada asıl söylemek istediğim şey şu, Herbert Spencer gibi bir adamın çıkması, sonuçta pozitivizm ama o Herbert Spencer'la birlikte sosyal Darwi-

nizmin temelleri atıldı. Adam şöyle kuruyor cümleyi: “Güçlü olan haklıdır, zayıf olan haksızdır, dolayısıyla zayıf olan yok olmaya mahkûmdur.” Yok olmayı hak ediyor diyor. Bu aslında araçları amaç hâline getirme güdüsünün tam anlamıyla insana uyguladığı ontolojik şiddettir. “Varlığa, varoluşla saldırı” diye tarif eder bunu Heidegger ve dolayısıyla sonuçta “varlığı unuttuk” der. Varlığı unuttuk ve ardından kurduğu cümle çok önemli “modern insan düşünemiyor” diye isyan eder adam. Modern insan düşünme yetilerini yitirdi. Şimdi bütün hikâye ne? Bütün hikâye, yani modernlikle birlikte Marx’ın söylediği şey çok doğru; modernlikle birlikte kaskatı bir dünya üretildi, kaskatı ve dolayısıyla insanı putlaştıran, araçları putlaştıran dolayısıyla aklın aşırılıkları sadece modernliğin hegemonya biçimlerini aklamacılıkla sonuçlandı. Yani akılcılık aklamacılıkla sonuçlandı. Bu kaçınılmaz bir şey çünkü akıl dar kapıdır, yani akıl size *terra incognita*ları, yani keşfedilmemiş kıtaları keşfettirecek derinliğe, imkânlarla dolayısıyla varoluşsal alanlara sahip değildir. Böyle bir şey olmaz, insanın kalbi var, ruhu var, sevgisi var, sezgisi var, yani asıl insan modernlikle birlikte obje üzerinden, obje üzerine yoğunlaşarak, obje nesne ayrımı üzerinden, Kartezyen felsefeyle birlikte, yani dış dünyayı nesneleştirerek dolayısıyla insanları nesneleştirerek dış dünyaya hâkim olmaya çalıştılar. Ondan sonra insanlara, kıtalara hâkim olmaya çalıştılar. Burada dijital medyanın temellerini iyi atıyorum, burada önemli bir şey var. Neden ihtiyaç hissettiler? “Katı olan buharlaşır,” dedi değil mi Marx? Katı olan buharlaştı, acayip bir biçimde buharlaştı ve dolayısıyla 19. yüzyılın ikinci yarısı tam bir cehennem Avrupa’da, 20. yüzyıl yine öyle. Avrupa’da sosyalist devrim, iç savaş almış başını gidiyor, işte komünist manifestonun başında söylüyorlar adamlar Engels’le birlikte, işte Avrupa’nın üstünde karabulutlar falan dolaşüyor diye. Gelinek nokta sanayi devrimleri. Sanayi devrimi insana yapılmış büyük bir saldırdır. Yani sanayi devrimleriyle birlikte ortaya çıkan insan tipi ne? *Homo economicus*, yani ekonomik insan. İnsanı ekonomiyle birlikte nasıl tanımlarsın, maddeleştiriyorsun, yani nesneye indirgiyorsun. Dolayısıyla ortaya çıkan şey ne? Modern ekonomi Fordist ekonomide insan üreten bir makine, post Fordist ekonomide insan tüketen hayvan. Şimdi burada şöyle bir şey çıktı Batılıların karşısına, bütün insanlığı aynı tehlikenin eşiğine sürüklediler çünkü, yani tek bir *zeitgeist* bütün dünyada hâkim oldu. Tek bir duyuma biçimi, düşünme biçimi, algılama biçimi, zevk ve beğeni biçimine dönüştü. Bu olmaz yani bu cinayettir, çok büyük bir saldırdır. Bu tam anlamıyla insanlığa bir saldırdır, bütün medeniyetlerin kökünü kazımak ne demek, yani farklı olan her şeyin, bütün her şeyin kökünü kazıdılar. Lévi-Strauss 1950’lerde 60’larda radyodan bangır bangır bağırıyordu. O zaman radyo vardı, radyo radyo dolaşıyordu Lévi-Strauss, “Kurtarılması gereken kültürlerin çeşitliğidir,” diye bağırıyordu. Kimseye anlatamazsın bunu Türkiye’de. Türkiye’de celladına âşik bir entelijansiya var.

Bir şekilde ne kendini tanıyan ne de Batı'yı gerçek boyutlarıyla tanıyabilen bir entelijansiya var. Kendinden de bihaber dünyadan da bihaber. Yani şizofren, beden burada ruhen Batı'da yaşayan şizofren bir yaratık! Bu tip zaten kendi değil, kendinde değil, kendine gelmiş değil. Kendine gelebilmesi lazım, kendinden geçebilmesi lazım, dolayısıyla bir şekilde insanlığın yolunu açabilecek bir şey yapabilirsin. Şimdi burada bir çatallanma söz konusu oldu. Özellikle medya üzerinden üretilen kültür monolojik bir kültürdür. Modern, yazılı medya üzerinden modern matbaayla birlikte geliştirilen modernliğin kendisi monolojiktir. Sadece dış gerçekliği eksen alan bir kültür, dış gerçekliği kutsayan bir kültür, dış gerçeklik, fizik gerçeklik üzerinden fizik ötesini tanımlamaya kalkışıyor. O yüzden Kant büyük adam, Kant acayip bir numara çekti bunlara, dedi ki kardeşim, bir numenler var bir de fenomenler var. Bir kendine göre şey var, insanın anlayabileceği bir dış dünya var, biz bu dış dünyayı anlayabiliriz. Bir de kendinde şey var, biz kendinde şeyi anlayamayız, yani bu işle ilgili bir şey, "transandantal" olan, aşkın olan, işle ilgili. Türkçede içkin kelimesi uyduruk bir kelime onu da söyleyeyim. Hiçbir şey anlaşılıyor, yani Türkçeye objektif dünya falan diye çevirdikleri. İçkin olarak çeviriyorlar, işle ilgisi yok dışla ilgili bir şey o. Dilin ne kadar mahvedildiğini buradan anlayabiliriz Türkiye'de. Dolayısıyla burada asıl gelmek istediğim şey şu; Kant biz kendinde şeyi anlayamayız diyor, hem Aydınlanma düşüncesinin kurucusu bir adam, en önemli kurucusu, aynı zamanda en önemli eleştirmeni, çünkü akılı kut-sadı onlar. Akıl sınırları olduğunu söyledi Kant, bunu söylerken bizim anlayacağımız şeyler var anlayamayacağımız şeyler var, akıl her şeyi anlayamaz, nokta.

TRTakademi: *Gazâli de aynı şeyi söylüyor, akıl tek başına hakikati kavrayamaz.*

Yusuf Kaplan: Tabi tabi, Gazâli de söylüyor hatta Heidegger'le Gazâli'nin metinlerini, cümlelerini ben yan yana koydum, yayınladım bunları. Heidegger diyor ki "Akıl düşünmeyi mümkün kılan bir aygıt değil, öldüren bir alettir." "Modern insan düşünemiyor," derken bunu söylüyor. İnsan şairane yaşıyor bu dünyada. Aslında insanın iç dünyası, Nietzsche'yi asıl çıldırtan şey, asıl şey odur, Nietzsche şöyle bir cümle kurdu: "Ahlakımız, felsefemiz dekadansın formlarına dönüştü." Karşı devrim, *counter movement* karşı hareket sanattır, dedi. Bakın burada zihni çağ-daş hurafeler çöplüğüne dönüşmüş insanlar olduğumuz için, bu cümleyi de yanlış anlıyoruz: "Tanrı öldü" falan insanlar konuşuyordu o fasıl bitti. TRT'de yaptığımız Nietzsche ile ilgili belgesel de baya bir işe yaradı, o çok ciddi bir şey. "Tanrı öldü çünkü biz öldürdük," diyor adam. Yani biz öldürdük diyor, adam Tanrı'nın öldürülmesine isyan ediyor. Adam ateist ama Kilisenin tanrısına karşı ateist. Kilisenin tanrısı gerçekten Tanrı olsa bile buna inanılmaz diyor, adam. Burada kullandığı dekadans kavramı çok muazzam derinlikli bir kavram. Dekadansı tecessüs diye

Türkçeye çevirebiliriz, ama dekadans aslında fitratın yitilmesi demek. Fitratın, özün yitilmesi demek. Öz gittiği zaman söz de biter. Öz ne kadar gürse o kadar özgürdür insan, öz ne kadar özgürse sözü o kadar özgündür. Dolayısıyla gözü de o kadar keskindir. Bunlar o kadar basit şeyler değil. Özün yitilmesinden söz ediyor tırnak içerisinde ve dolayısıyla karşı hareketi sanattan bekliyor. Sanattan beklediği şey de bizim bildiğimiz anlamda sanat değil. Nietzsche sanata darbe vuran adamdır. Bakın Türkçede bu kavramları çok yanlış kullanıyoruz. Modernizm parantez içinde onu da açalım milletin zihni açılın biraz. Şimdi modernizm ve din diye kitaplar yazılmış Türkiye’de. Yani modernizm, modernliğin vaatlerini gerçekleştirememesine karşı, sanatta başlatılmış bir başkaldırı hareketidir. Modernizm, modernliğe bir başkaldırıdır. Modernliğin içinden eyvallah bu kabul, dolayısıyla bütün hikâye budur, romantiklerle birlikte başlayan hikâye Weimar Rönesans’ı, Alman ruhunun falan icat edilmesi, ardından işte empresyonizm... Modernizm hareketi bu. Resim sanatında, müzikte, romanda, tiyatrodaki, her yerde bunu görüyoruz. İşte kim modern sanatçılar? Kübistler, perspektifi yıkan adamlar, işte Picasolar, işte Dadacılar, konstrüktivistler, sürrealistler filan bunların hepsi modernliğe meydan okuma girişimleridir. Modernliğin vaatlerini yerine getirememesine karşı bir başkaldırı hareketidir. Türkçede bu kavramları berbat bir şekilde kullanıyoruz. Dışarıda böyle kullanamayız, komik durumlara düşeriz.

Nietzsche’nin kastettiği şey, aklın aşırılıklarının, akıl *rasyon* demek *rasyo* oran, *rasyon* orantılama, ölçme biçme falan demek. Her şeyi ölçmeye biçmeye kalktılar ve bitirdiler her şeyi. O yüzden Nietzsche modernliğe çok büyük bir darbe vurdu. Modernliğe, modernizme değil. Bir darbe vurdu ve karşı devrim sanattır derken, bu adamların hepsi antisanat yaptı aslında, bunu da unutmamalıyım. Türkiye’de insanlar sağcısı solcusu orta yolcusu ezberleriyle konuşuyor, dolayısıyla sanatı kutsuyor adam. Adam sanatla savaşıyor kardeşim. Antisanat yapıyor, sanatla bir yere gidilemeyeceğini, sanatın içinden bunun imkânlarını araştırıyor, konuşuyor ama biz bambaşka bir dünyada yaşadığımız için, dünyada sömürgeleştirilemeyen ama kendi kendini sömürgeleştiren tek ülke olduğumuz için böyle bir hikâye var. Orada sanattan kastettiği şey muhayyile, insanın iç dünyası. Yani o deruni olan, gene Frankfurt Okulu’ndan açıldı, hep oradan gidiyoruz nedense, çağı iyi anlayan adamlar bunlar. Medya üzerine yazı yazıyorsan, çağla ilgileniyorsun demektir. Heidegger’inden Baudrillard’ına kadar bu adamların medya üzerinden ciddi cümleler kurduğunu görüyoruz. Yani Heidegger diyor ki “Kamera izleyiciye yöneltilmiş bir silahtır.” Paul Virilio, “Film çekmekle silah çekmek aynı şeylerdir,” diyor, “*Shooting a film shooting a gun.*” “Shoot” aynı fiili kullanıyor adam, çok önemli bir şey bu. Yani...

TRTakademi: *Yani medya insanlığa yöneltmiş bir silah mıdır?*

Yusuf Kaplan: Kamera izleyiciye yöneltmiş bir silahtır meselesi, asıl meseledir. Buradaki şey şu, yani buradan muhayyilenin devreye girdirilmesi gerekiyor, yani kübizmle birlikte perspektif kırıldı, insan merkezci bir dünya yıkıldı. Dolayısıyla perspektif çoğaltıldı, Nietzsche Perspektualizm yöntemiyle *geonology* yaparak, soy kütüğü yaparak, arkeoloji yaparak sadece modernliğin, modernlik üzerinden bakmanın insanlığı tam anlamıyla körleşmeye, körleşmenin eşğine sürükleyeceğini söyledi. Dolayısıyla perspektif açıldı. İşte postmodernlik, modern matbaanın icadıyla birlikte insan, araçları amaç hâline getirdi. Yani spesifik olarak iletişim üzerinden gittiğimizde modern yazılı kültür monolojiktir. Modernliğin kendisi gibi monolojiktir, düalojik değildir. Dolayısıyla araya aracı girmiştir. Daha önceki dönemlerde, polis site devletlerinde mesela bütün kadim medeniyetlerde bunu görüyoruz, aracsız bir iletişim var. Metropolise geldiğimizde modern matbaayla birlikte aracı, araç devreye giriyor. Yani iletişim aracının iletişimin kendisini yuttuğu, iletişimin öznesi hâline geçtiği bir durum söz konusu. Bir iletişim biçimi olarak kameranın izleyiciye yöneltmiş bir silah olması felsefi olarak böyle bir şey. Metropolisle birlikte bu modern yazılı kültürden aslında sözlü kültüre yeniden dönüş yaşanır. İkinci sözlü kültür deniyor buna. Sözlü kültürün yeniden icadı demek. Dijital medya aslında bir şekilde o monolojik, modernleştirici, tekipleştirici, konuşma biçiminin parçalanması, aslında kırılması, yani bir şekilde perspektifin çoğaltılması. Bir anda şöyle bir metaforla gidebiliriz; bir filin züccaciye dükkânına girmesi gibi bir şey aslında. Yani şu an yaşadığımız hikâye bu. İkinci sözlü kültürler diyoruz buna aslında. Sözlü kültürün yeniden icadı, yani bir şekilde artık insanın öznelmesi. Aracın değil de, tek bireyin, tekil bireyin bile sonuçta aslında işte kendi medyasını kurması, tter üzerinden kendi medyasını kuruyor adam. Yani *massification* modernlikle birlikte başlayan *massification* kitleleşme *mas cominaction* aslında *dismassificationa* evrildi postmodernlikle birlikte. Aslında dijital medya tam da şu anda *dismassification*ın zirveye çıktığı bir ortam. Artık tematik televizyonlar kuruluyor. Daha spesifik olarak dijital medya üzerinden insanlar kendi medyalarını kuruyorlar. Dijital medya üzerinden kendilerini var etmeye çalışıyorlar ama bu tamamen bir kaos, yani bu özgürleşmeyi falan getiriyormuş gibi gözüküyor ama bu paganizm biçimlerini kışkırtıyor, neopaganizm biçimlerini acayip bir şekilde kışkırtıyor. Bu kez insanın gerçekten özgürleştiğini zannettiğimiz bir insanın, mesela bunu tter'dan görebilirsiniz, sanal medyada çok net bir şekilde görebilirsiniz, insanın aslında özgürleştiğini zannettiği andan itibaren tam da kendisini yeniden tanılaştırdığı bir sürece geçtiği görülüyor. Yani insan bütün iplerin kendi elinde olduğunu düşünüyor ama mikro tanrıcılıklarında. Yani modernlikle insanın makro ölçekte tanılaşması söz konusu. Bu postmodern süreçte, dijital medya sü-

recinde, dijital medyalar üzerinde, tam anlamıyla mikro tanrıçıkların icat edildiği özgürlük yanılısamasının –bu özgürlük değil, bu özgürlük yanılısaması aslında– ortaya çıktığını görüyoruz. Bu özgürlük değil özgürlük yanılısaması aslında.

TRTakademi: *Dijital medya ortamında kendi medyasını oluşturan kişi, insan özgür değil, özgürleştiğini zannediyor, diyorsunuz.*

Yusuf Kaplan: Bunu söylememin birinci nedeni şu, en azından o monolojik şeyi yıkıyor, o doğru. Yani televizyonda *masscommunication*da ne var? TV'yi açıyor, orada bir konuşan var, yani kamera acayip bir şekilde, mesela haberler daha tehlikeli kurmaca metinlerden. Yani haber, haber metinleri normalde yani orada, mesela Türkiye'deki haberler daha berbat, yani Ali Kırca diye bir tür vardı, tür. Ali Kırca, yani adam haberi dramatize ediyordu, romantik müziği basıyordu. Çok tehlikeli bir şey ya! Yani haberi hikâye ediyorsun, orada bir mit üretiyorsun. Sen zaten orada iyiler kötüler üzerinden metni kuruyorsun, yani normalde mesela kurmaca dizilerde, filmlerde diziler şunlar bunlar, oralarda belli zaten metin kurmaca olduğu ama haberde sen diyorsun ki ben haberi veriyorum. Ama sen haber vermiyorsun, tam tersine haberi acayip bir şekilde bir yığın işlemde geçirerek sunuyorsun. Acayip bir şekilde habere şiddet uyguluyorsun, haberi bir güzel işliyorsun, bir yığın kurgulama tekniklerinden falan geçirdikten sonra, hikâyelendirerek, iyiler kötüler efsanesi üzerinden, mitleri üzerinden şiddet üretiyorsun. Bu çok tehlikeli! Bu hâliyle haberlerin dili, kurmacanın dilinden daha tehlikeli. Çünkü sen haberleri veriyorum diyorsun, gerçekleri anlatıyorum diyorsun. Hâlbuki yaşanan şey şu; Paul Virilio az önce söylediğim cümlesinde bunu çok iyi bir şekilde özetledi.

Burada dijital medyaya da giriş yaparız. Aslında hayatın medyatikleşmesi diye bir süreç yaşıyoruz. Yani dijital medya tam anlamıyla hayatımızın kendisine taşındığı yer. Yani şu an hepimiz dijital bir dünyada yaşıyoruz. Dolayısıyla siyaset bilimindeki özel alan-kamusal alan kavramları buharlaşmış durumda. Artık medyatik alan hem özel alanı hem de kamusal alanı yuttu. Ve aynı zamanda uyutuyor, pornografi var orada çünkü. Dijital medyadaki en önemli pornografi, –pornografinin kendisinden bahsetmiyorum, kullanılan dilin pornografisi– o çok daha tehlikeli. Yani ayrıntı ve ayrıntının ayartısı. Pornografiden kastettiğim şey bu. Ayrıntının ayartısına insanın mahkûm olması, hapsolmesi, kilitlenmesi, dolayısıyla, bütünü atlaması, bütünü görememesi, bütünü diye bir derdinin olmaması, çok tehlikeli bir süreç. Bu dijital medyayla birlikte yaşanan şey, insanın düşünme melekelerini yitirmesi. İnsanın ayrıntıya hapsolmesi, üstelikte o ayrıntının ayartı üzerinden işlediğini de unutmayalım. Dolayısıyla “ayartı pagandır” der Baudrillard, siz bir şekilde insanları ayartarak, yani bir şekilde insanları, bir olayı, bir durumu süblime ederek, yeni kutsallar üretiyorsunuz. Dinsellikle cinselliğin bulunduğu yer bu-

rası. Dinsellikte artış cinsellikte artışa dönüşüyor. Yani ne kadar dinselşirsensiz –Batı’dan bahsediyorum bizde de yeni yeni başladı onu da söyleyeyim– ne kadar dinselşirsensiz dinselşemenin dili cinselleşme üzerinden gidiyor. Pornografi üzerinden yani. Evangelistler ne yapıyor? Adamlar çıkıyor, tam bir pornografik şov yapıyor, ayartıyor insanları. İşte körü iyileştiriyor adam, gözünü açıyor falan filan, bunu da şova dönüştürüyor. Tam bir gösteri toplumu. Dolayısıyla aslında burada pornografi dolayısıyla cinsellik, ayartıcılık meselesi hayatın her alanına nüfuz ediyor ve bu neopaganizmdir –yani modernlik paganizmin doğuşudur– Peter Gale diye bir adam var, çok önemli bir adamdır, *Enlighthment* diye iki ciltlik bir kitap yazdı, kitabın bir cildinde bu hikâyeyi anlatır: “Modernlik paganizmin doğuşu” diye tarif eder. İnsanın tanrılaştırılması, antroposantrizm, insanın tanrılaştırılması, dolayısıyla paganizm tam kendisi aslında. Yani tarihteki çok tanrıci dinler, Sümerler, Mezopotamya’daki Babilliler, Mısırlılar vb. bunların paganlıkları masumanedir. Onlar semboller üzerinden, işte güneşin bir gücü var, ayın bir gücü var şeklinde kudrete sahip olan bir varlık arayışı var orada. Burada ise güç bende diyor adam. Yani Girit’te başladı bu hikâye, üstelik Girit anaerik bir toplum, değil mi? Anaerik toplumda başladı ve üstelik saray toplumu bu.

Tarihte medeniyetler ikiye ayrılır; bir mabet toplumları, iki saray toplumları. Saray toplumları normalde ataeriklidir. Ama Girit’te anaerik bir toplum var Miken’de, Minos’da. Ondan sonra Mikenler yakıp yıktılar, kavurdular. Cehenneme çevirdiler. Özellikle bu Mikenler milattan önce gene 4 ve 12. yüzyıllarla, milattan sonraki 4 ve 12. yüzyıllar, yine simetrik olarak buradalar. Yani ikisi de karanlık dönem. Yani o zaman şöyle devam edelim, şimdi bu dijital medya görünüşte özgürleştirici ama mikro hikâyeler üzerinden, mikro dünyalar üzerinden bir şekilde insanları kendi gettolarına hapseden, kendi egolarına hapseden, kendi arzularına hapseden, hıza, hazza ve ayartıya hapseden bir dünya sunuyor. Yani modernliğin demokratikliği çöktü, artık bitti. Yani bu postmodernliğin dijital medyayla birlikte dromokratik rejimini yaşıyoruz. Dromokrazi şu anda çağımızın dili, aynı zamanda dini. İnsanlar özgürlükten falan bahsederken gerçek anlamda bir özgürlük değil bu. Gönüllü bir köleliktir bu. Hız, haz, ayartı peşinde koşturan insanın, özgür olduğunu söyleyebilmek için özgürlüğün ne demek olduğunu bilmemesi gerekir. O yüzden Goethe gibi bilge adamlar bu durumu çok iyi açıklıyorlar. Şöyle bir cümle kurar Goethe, der ki: “En iyi köleler kendilerini özgür zanneden kişilerdir.” Biz şu an tam anlamıyla bu dijital medya üzerinden, dijital toplum üzerinden, dijital dünya üzerinden, tam anlamıyla özgürleştiğimizi söylüyoruz. Görünüşte böyle bir şey var. Hâlbuki tam tersine o dünyanın kölesi oluyoruz. İnsani özelliklerimizi yitiriyoruz. Hayata dokunma yetilerimizi yitiriyoruz. Ontolojik şiddet tam da buradan doğuyor. Yani hayattaki şiddetin kaynağı bizim bizatihi araçlar üzerinden hayatı sürdürmeye ça-

lışıyor olmamız. Yani hayatın medyatikleşmesi insanın makineleşmesine yol açtı. İnsanın insani özelliklerini yitirmesine yol açtı. Gerçeklik kazaya uğratıldı. Dijital medyayla birlikte gerçeklik kazaya uğratıldı. Yani görüntünün gerçeğin yerine yerleşmesi, dijital alanın gerçeğin yerine yerleşmesi ve gerçeği buharlaştırması, artık tek gerçek var o da dijital. Ortaya çıkan insan tipi de *cyborg*, yarı insan yarı makine, terminatörlerle bunun filmlerini yaptılar, o günden bugüne insan yarı insan yarı makine. Tuhaf bir şey, hümanizmle birlikte başlayan süreç, posthümanizme geldi dayandı. Artık hiç kimse insandan bahsetmiyor. İnsanı merkeze yerleştirmekten bahsetmiyor. Tam tersine insanı merkeze yerleştirilmesi çabasıyla kaçıyor yani postmodernlerin şeyi bu ve dijital medya tam bir senkretik dünya. Bakın senkretizm çok tehlikeli bir şey. Senkretizm tam anlamıyla uzlaştırıcılık, aynı zamanda uyuzlaştırıcılık. Bu arada dijital dünya, her şeyin gittiği, her şeyin mubah olduğu, buradayız ve şimdi, hayatın buradan ve şimdiden ibaret olduğu bir dünya. “Burada ve şimdi.” Bu çok önemli ve çok tehlikeli bir şey. Dolayısıyla geçmiş zaman duygusunun, gelecek zaman duygusunun, zamanın tek bir zamana, genişletilmiş bir geniş bir zamana indirildiği ve insanın, hayatın körleştiği bir dünya burası. İzafileşmenin zaferini ilan ettiği bir dünya, dromokrasinin, pornografinin zaferini ilan ettiği bir dünyadır dijital dünya. Bu dijital dünyanın özgürlükleri çoğalttığı doğru. Görünüşte böyle bir şey var. Ama aynı zamanda bunun bir yanılsama olduğunu da asla unutmamak lazım ve en önemli şey de ontolojik şiddeti uyguluyor olması. Asıl ontoloji ortadan kalkıyor. Yani bizatihi kendisi ontolojik bir şeye dönüşüyor. Dijital medyanın kendisi ontolojinin kendisine dönüşüyor. Hayatın kendisine dönüşüyor. Hayat artık dijital medya üzerinden şekilleniyor.

TRTakademi: *Özgürlükten çok bahsettik. Tarkovski Mühürlenmiş Zaman kitabında diyor ki “Özgür olmayı öğrenebilmiş varlıklar değiliz, isteyen varlıklar da değiliz.” Dostoyevski’nin de İsa ile Engizisyoncu metninde üzerine bastığı bir husus var: “İnsan özgürlüğü taşıyabilecek bir varlık değil,” diyor engizisyoncu. Buradan şöyle bir sorgulamaya gidiliyor: İnsan özgürlüğü taşıyabilir mi? İnsan nasıl özgürleşir? Dijital medya bağlamında bu kavramı sorguladığımız zaman, insan doğası ve özgürleşme isteği arasında ters bir ilişki var gibi bir şey çıkıyor. Eğer böyleyse, yani insan özgürleşmek istemeyen, köleliğe daha meyilli bir doğaya sahipse ve kandırılmak istenen bir varlıksa, kendisini kandıracak araçlara sürekli yönelecek bir varlıksa dijital medya tam da onun doğasına yönelik seçenekler üretiyor gibi bir sonuç çıkıyor. Bir de şöyle bir şey var; İnternet biliyorsunuz uygulama olarak Web 1.0 olarak çıktı, bu sosyal medyayla birlikte Web 2.0 uygulamalarına geçildi. Şimdi dünyada uygulanan Web 3.0 uygulaması var. Web 3.0’da şu yapılıyor. Sizin İnternet üzerinden arama yaptığınız sayfalar –özellikle Google üzerinden arama*

yaptığınız sayfalarla– ilgili Facebook, tter ve YouTube gibi sosyal mecra ortamlarında karşınıza o sayfalarla ilgili reklamlar çıkıyor. Dolayısıyla insanın zevk ve beğenilerinin takip altına alındığı bir dünyaya doğru gidiyoruz. Bu insana kolaylıklar da sunabiliyor çünkü arayıp da bulamayacağı şeyler ayağına kadar gelmiş oluyor. Yani sanal âlemde, nasıl bir insan olduğunuzu bilen bir Google çıkıyor ortaya. Özgürlük probleminde biraz da buradan bakmak mı lazım?

Yusuf Kaplan: Burada bir defa şunu bilmek lazım, bu meselenin atladığımız tarafı, bütün teknolojiler aslında askerî kaygılarla üretildi, bunu unutmayalım. Dolayısıyla bilimin varlık nedeni, yani modern bilimi sürükleyen şey, gücü ele geçirme ve dolayısıyla dünyaya hâkim olma, yani insanın kendisine hâkim olması, dünyaya hâkim olması o da özgürleşme sorunu falan. Mesela Çin’de de 2500 sene önce barutlu silahlar keşfedildi. Ama onlar hiçbir zaman ateşli silahları, barutu hiçbir zaman savaşta kullanmadılar o zaman. Şenliklerde, törenlerde kullandılar. İşin bu tarafını unutmayalım. Bilgisayar teknolojisi, bilişim teknolojisi, özellikle bilgisayarın keşfine baktığımız zaman Amerikan askerî istihbaratının ihtiyaç duyduğu bir şey olarak geliştiriliyor. Bu teknolojiyle savaş arasında gücü elde etme, elinde tutma kaygısını ve ilişkisini göz ardı etmemek lazım. İkincisi burada özgürleşme, özgürlük meselesinde şöyle bir şey var, Max Weber modernliğin kurucu klasik sosyal teorisyenlerinden biri. Max Weber’in modernlik tarifi enteresan, “Modernlik demir kafestir,” diyor. İki büyük kriz üretmiştir, diyor. Birincisi özgürlük kaybı, bunu özellikle altını çizerek söylüyorum. İkincisi anlam kırılması. Şimdi bizim alıp verdiğimiz nefes kendi elimizde değil, yani insan tabiatın bir parçası ve tabiatın kendisidir. İnsan âlemin ruhudur. Bakın biz buradan başka bir yere geçiyoruz. Yani aslında insan âlemin ruhudur, dolayısıyla, insan tabiatıdır, tabiatın bir parçasıdır. Tabiata yapılan bütün saldırılar kesinlikle insanın fitratını ve tabiatını yitirmekle sonuçlanır. Yani tabiat ne kadar gerilerse insan, insan olma özelliklerini o kadar yitirir. Dolayısıyla organik olan ne kadar yok olursa mekanik olan o kadar hükümlürlüğünü ilan eder. Tam biz bu anlamda enteresan bir şekilde *smart* mekaniği yaşıyoruz aslında. “*Smart*” bir şekilde gözükmeyen, mekanik yani. Modernliğin ilk zamanlarındaki birinci sanayi devrimi, ikinci sanayi devrimi sürecindeki o kaba teknik araçların bir şekilde insanı yuttuğu, Şarlo’nun o asrî zamanlarda çarkın bir dişlisi hâline dönüştürerek çok enfes bir şekilde resmettiği hikâyenin yerine, bir şekilde çip üzerinden şekillenen çip, yani en küçük olan üzerinden şekillenen ama gene de araç olan, o araç üzerinden bizim hayatımızı sürdürdüğümüz bir şey var. Aracın hükümlürlüğü insanın özgürlüğünü yitirmesine yol açıyor. Asıl mesele bu. Yani aracın hükümlürlüğü şöyle bir yere de götürüyor bizi. Bakın, modernliği Aydınlanma düşüncesi üzerinden şekillendirirken, Aydınlanma’yı tarif ederken, Kant ne diyordu “Aklını kullanmaya cesaret et!” diyordu. Yani modern insanın aklını

kullanmaya başlayan bir insan olduğunu söyledi. Ergenlik çağına ulaşma çabası olduğunu söyledi modernliğin. Önce bir çocukluk çağı var, “Kilise’nin masalları” vb. Modernlikle birlikte insan aklını kullanmaya başladı ve ergenlik çağına ulaştı. Modernlik nedir? Modernlik ilerleme mantığı üzerinden işleyen bir şeydir. Biz o ilerleme mantığını işlettiğimizde, bugün geldiğimiz süreçte postmodern süreçte, nereye gelmiş oluyoruz? Aklını kullanmaya cesaret eden bir varlıktan mı bahsediyoruz? Tam tersine duygularının hükümlerinde olduğu “*post emotional society*=duygu ötesi toplum” akli yetilerini yitirerek akli melekeleriyle değil duygusal özellikleriyle hareket eden, duyguyu kutsayan, dolayısıyla duyguyu kutsadığı, her şeyin merkezine yerleştirdiği ölçüde duygusuzlaşan, duygusuzlaştıran bir dünyanın eşliğine geldik.

Şimdi ergenlik çağından biz nereye geldik? Çağımızın düşünürlerinin, postmodernlerin bize anlattığı şey bu. İnsanın çocukluk çağına geri dönüşünü yaşıyoruz. Yani dijital medya da böyle bir şey. Aslında üç tür insan türünden bahsedebiliriz burada; birincisi *homo sapiens* düşünen insan, *homo videns* gören insan, üçüncüsü de *homo ludens* oynayan insan. Şimdi geldiğimiz noktada *homo sapiens* bitti. Yani düşünen insan bitti artık. Düşünen insan diye bir şey yok. Biz *homo vidensi* gören insanı, görüntü üzerinden varlığını sürdürmeye çalışan insanı hem de *homo ludensi* daha çok da *homo ludensi* yaşıyoruz. Dijital dünyanın bizi getirdiği yer bu. Görme, dolayısıyla da oynama esprisi üzerinden görme yetilerimizi yitiriyor. Oynama üzerinden de aslında insanın, insanca bir dünyanın izini sürme çabası olarak bir oyun kurma imkânlarını iptal ediyor. Yani insan bir şekilde sürgünde. Dijital medyada dolayısıyla dijital dünyada insan sürgünde. İnsan büyük bir sürgün yaşıyor, ontolojik bir sürgün yaşıyor. Bu sürgünden çıkması lazım. Kesinlikle bu özgürlük meselesi üzerine kafa yorması lazım. Dolayısıyla bizim şunu unutmamamız lazım, insan Allah’ın ruhundan üflediği bir varlık. Modernlik ve postmodernlikle birlikte insan, insan altı bir varlığa dönüştü. Kötülüğü emreden nefsi artık insanı tarif ediyor, bu çok yanlış bir şey. İnsanın bir şekilde bittiği, hayatın körleştiği bir yerde yaşıyoruz. Batı düşüncesinin en büyük düşünürü olan Nietzsche şöyle söyledi –bakın çok enfes bir şekilde özetledi–: “Avrupa uygarlığı ölümler evini andırıyor.” Virüs bütün vücuda yayılmak üzere, dedi. Çöl büyüyor diye haykırdı adam. Eğer bu durum böyle giderse... Nietzsche nihilisttir ama kendisi nihilizmle savaşmıştır, bu da çok enteresan bir paradoks. Zaten hayat paradokslardan oluşur, düşünce paradokslarla üretilir. Önemli olan paradoksları görmek ve paradoksların nasıl aşılacağı üzerine kafa yormak. Şu an tam şöyle bir paradoksu yaşıyoruz. Tam bir izafileşme dünyası, izafilikler dünyası, “*everything goes*” dünyası, her şeyin mubah olduğu bir dünya, her şeyin gider olduğu bir dünya, her şeyin buradan ve şimdiden ibaret olduğu bir dünya. Bir taraftan her şey gidi-

yor, her şeyin mubah olduğu bir dünya ama öbür taraftan insanın gerçekte insani yetilerini iptal ettiği bir dünya. André Gide çok önemli bir romancı, o Dar Kapı hikâyesi bizim yaşadığımız dünyayı çok güzel özetler. André Gide'nin kurduğu çok önemli bir cümle var: "Hakikat insana o kadar yakın ki dokunsa hakikate geçecek. Fakat insanın hakikate dokunması o kadar zor ki!" Tam da içinde yaşadığımız bu dünya, bu dijital dünya, bu postmodern dünya. Bir şekilde bizi o pornografi üzerinden, ayrıntı üzerinden, ayrıntının ayartısı üzerinden hakikate dokunma imkânlarımızı iptal ediyor. Kendisinin hakikat olduğunu söylüyor. Tek geçer hakikat, tek geçer dünya, tek *space*, tek varoluş alanı orası. Bu çok tehlikeli bir şey. Bu, insanın yutulması ve uyutulmasıdır. Uyutularak yutulmasıdır aslında. Bunu bir de şöyle açıklayabiliriz. Ben bunu gazetede 13-14 sene önce yazmıştım, o zaman pek ses getirdi. "Tekno-paganizm öküze bakan tren" diye yazmıştım. 10-12 tane yazı yazdım o sıralarda. Şimdi bakın Fouccault, Bentham'ın "Panoptikon" teorisi üzerinden modernliği açıklar. Panoptikon nedir? Panoptikon bir hapisane, şöyle bir hapisane var, genellikle kare hapisaneler. Tam ortasında gözetleme kulesi var. Gözetleme kulesinden gücün, gücü temsil eden hapisanenin yöneticisinin bütün mahkûmları gözetlemesi, izlemesi. Yani *connecticon* tam bir izleme süreci. Kontrol ve kolonizasyon çabası aslında medya çağı dediğimiz şey, modernlik dediğimiz şey, postmodernlikle birlikte yaşanan şey, yani modernlikle yaşanan şey de tam bir kontrol ve kolonizasyon. Postmodernlikle birlikte dijital medyayla birlikte yaşadığımız şey de bir kontrol ve kolonizasyon. Modernlikle birlikte mekânının kontrol ve kolonize edilmesi ve doğrudan bir kolonizasyon, yani klasik sömürgecilik böyle bir şey. Neosömürgecilik postmodern sömürgecilik de dolaylı kontrol ve kolonizasyon.

TRTakademi: Düşüncenin hapsedilmesi mi oluyor bu dediğiniz? *Dijital medya zihni mi hapsediyor?*

Yusuf Kaplan: Tabi tabi zihni, dolayısıyla zamanı kontrol ediyor. Dolayısıyla ruhu. Yani burada şöyle Murray Chapner diye bir adam var. Bu adam müzikolog, diyor ki "İkinci sanayi devrimiyle birlikte, yani elektronik devrim, elektronik devrimle birlikte sesin elektronik olarak üretilmesi, dolayısıyla parçalanması, dolayısıyla kontrol edilmesi, dolayısıyla depolanması sömürgecilik arasında bir ilişki var." Çok önemli bir şey aslında. Yani sesin elektronik olarak yeniden üretilmesi, parçalanması, kontrol edilmesi ve depolanması, işte sömürgecilik de böyle bir şey. İlk önce mekânı kontrol ediyorsunuz, yani modern klasik sömürgecilikte kolonize ediyorsunuz. Postmodern süreçte de neosömürgecilik sürecinde de zamanı dolayısıyla insanın iç dünyasını ve zihnini kontrol ediyorsunuz. Dolayısıyla efendileri konumuna yerleşmiş oluyor bütün medyalar. Böylece insan dijital medyanın

kölesi olmaya başlıyor. Dünya dijital bir köye dönüştü, dijital bir dünya evet ve orada biz köleleri oynuyoruz. Özgürlük şarkıları söyleyerek tam anlamıyla köleleri oynuyoruz.

TRTakademi: *Fakat burada şöyle bir eleştiri var; global köy kavramı 60'ların kavramı. McLuhan'ın global köy kavramının bir efsaneden ibaret olduğu, globalleşmenin modern bir yutturmaca olduğuna dair eleştiriler de var. Yani globalleşme filan yok, belirli güç grupları insanları buna itiyor. Zihin yönlendirmesi yapıyorlar, şeklinde itirazlar da var...*

Yusuf Kaplan: Zaten McLuhan da onu eleştiriyor. Eleştirmek için kullanıyor. Hem bir lejyoner, aynı zamanda Katolik. İkincisi bunlar periferi de, bunu da unutmamalıyım. Birinci sınıf iletişimciler Kanadalıdır. Kanada, Amerika'ya göre periferidir. Bütün baba iletişimciler oradan çıkmıştır. Ve işin ilginç tarafı da bu adamın Katolik olmasıdır. McLuhan global köy meselesinde, "medium is message" derken "araç mecranın kendisidir," derken mesaj mecranın kendisidir. Aracın kendisi, mesajın bizatihi kendisi büyük laf aslında bu. Şu anda aracın kendisi mesajın kendisine dönüşmüştür. Televizyon mesajın kendisi, kendi dünyasını sunuyor. Dijital dünya mesajın kendisi aslında. Asıl dünyayı sunan şey o. Kendi dünyasını sunuyor, insan yok orada, yani bir şekilde insan yapıyor, insan üretiyor ama sonuçta form kendi normunu dayatıyor. Asıl mesele bu. Yani dolayısıyla kendi duyarlılıklarını, duygularını, ona özgü kendine özgü duygularını da dayatıyor ve insanın duyarlılıklarını ve duygularını dönüştürüyor. İnsanı bir şekilde kendine benzetiyor. Bir şekilde plastik bir dünya bu. Plastik dünya zaten insanı umutsuzlaştıran, omurgasızlaştıran bir dünyadır. Bütün popüler kültürler, bütün popüler kültür biçimleri, plastiktir ve pornografiktir. Dolayısıyla omurgasızlaştırır, ayartır, kendine benzetir ve yok eder. Global köy meselesi, dünyanın küreselleşmesi meselesi de böyle bir paradoks. Bir taraftan sınırların ortadan kalktığını görüyoruz. İlk önce ekonomik sınırlar, entelektüel sınırlar, kültürel sınırlar, giderek siyasi sınırlar, yani ölçek büyüyor. Tek bir küre var. Ama sonuç ne? Sonuç ufuk daralıyor. İnsanın ufku daralıyor ve insan ayrıntıya hapsoluyor. Ayrıntının ayartısına hapsoluyor. İşin daha ürpertici tarafı da o. Tam anlamıyla din dışı kutsallıklarda patlama yaşanıyor. Panoptikon düzenidir bu. Chapner'in söylediği şey çok önemli; sesin ayrıştırılması, kontrol edilmesi insanı şizofren yapıyor, diyor. Bu çok önemli bir şey. Birbiriyle alakasız iki *spacei*, mekânı, yan yana getirdiğiniz zaman, yani bedenlen burada zihnen başka bir yerde olma hâli. Bu şizofreni, tam anlamıyla çift kişilik üreten bir şey. Görüntünün ayrıştırılması birbiriyle alakasız görüntülerin art arda sıralanması. Haberler mesela, insanı ne yapar? Paranoyak yapar. İnsanı duyarsızlaştırır. Paul Virilio cins bir adamdır: "Hız aslında donmayı getirdi," der. Donma,

yani biz koltuğumuzda otururuz, acayip bir şekilde bütün dünyayı fark etmeye çalıştığımızı düşünürüz ama acayip bir şekilde oturduğumuz yere çivilenmişizdir. Bedenen hareket etmeyiz. Yani zihni bir yolculuk var falan. Burada ölçek büyüyor küreselleşmeyle birlikte ama ufuk daralıyor. İnsan hızın, hazzın ve arzularının kölesine dönüşüyor. Panoptikon düzeni küçük bir azınlığın çoğunluğu izlemesi, kontrol etmesi ve kolonize etmesi. Şu an dijital dünyada dijital medya ile birlikte, postmodern dünyada, sinoptikon düzenine geçiş durumundayız. Sinoptikon düzeninde ne var? Sinoptikon mesela televoleleri düşünün. Dijital medyada zaten bunu iliklerimize kadar yaşıyoruz. Televole çok güzel bir örnek. Televoledede küçük bir azınlığı büyük bir çoğunluk bu kez hiç ediyor. Yani kontrol ve kolonizasyon süreci, aslında dolayım lanarak, dolaylı bir şekilde daha ayartıcı bir şekilde daha pornografik bir şekilde dikkat edin, pornografik bir şekilde işliyor. Bu daha tehlikeli bir şey. Yeni sömürgecilik yani pornografik ayartıcı, dromokratik sömürgecilik biçimi daha tehlikeli, çünkü dolaylı, çaktırmadan yapıyor bunu, sen anlamıyorsun, vaziyeti çakmıyorsun ve zaten o dünyanın içinde yok oluyorsun, kaybolup gidiyorsun. Bu dünya seni uyutuyor ve yutuyor. Ya bu tam bir tekno-paganizm. Din dışı kutsallıklarda patlama dediğim şey bu. Yani artık insan her şeyi kutsuyor. Yani üstelik sürrealizm enteresan bir şey mesela, sürrealizm tam anlamıyla kapitalizme meydan okumak için geliştirildi. Andre Brethon'un manifestosunda görüyorsunuz, kafayı yediriyorsunuz. Kapitalizme ateş püskürüyor adamlar. Şu an sürrealizm reklamların ana dili. Bu da enteresan bir şey. Buradan şöyle bir yere gidiyoruz, yani özgürlük meselesi çok önemli bir mesele, insan fıtratını yitirdiği andan itibaren, kesinlikle özgürlüğünü yitirir. Kişi Tanrı'ya kul olduğu andan itibaren hiçbir şeye hiçbir insana kul olmadığını görür. Lacan'ın söylediği gibi Tanrı inancını yitiren insan, Tanrı inancını yitirdiği andan itibaren artık her şeyi tanrılaştırmaya başlamaktan kurtulamaz. Bu insanın özgürleşmesi meselesi bir şekilde insanın yerinin belirginleştirilmesiyle alakalı bir şeydir. Yani mesafenin yitirilmemesi gerekir. Bakın burada altını çizdiğim bir şey var. Mesafe yitirildiği zaman, insan düşer. İnsan düşünme yetilerini yitirir. Düş görme yetilerini yitirir. Mesafeden kastettiğim şey şu. Foucault şöyle bir cümle kurar: "Benim bir Fransız olmanın ne demek olduğunu anlayabilmem için, Fransız olmaktan nefret etmem gerekir," der. Yani Fransız olmanın ne demek olduğunun anlamak için ilk önce Fransız olmaktan nefret etmesi gerektiğini düşünüyor adam. Çok kaba saba bir laf, biz böyle söylemeyiz ama bizde daha bilgece dir. Bir şekilde mesafenin araya girmesi lazım. Mesafenin kaybolduğu bir dünyada mesele biter. İnsan meselesini yitirir, insan mesuliyetini yitirir, insan soru sormaz, yani aslolan şey mesafenin korunması ve dolayısıyla mesele sahibi olunması. Dijital dünya tam da bizi melezleştiren bir dünya. Asıl meseleden uzaklaştıran bir dünya. Yani getirip beni şurada

kilitleyen bir dünya. El Kaide'ye kilitleyen bir dünya. El Kaide'yi ben kurmadım ki onlar kurdular kardeşim benimle bir alakası yok ki! IŞİD'i hiç konuşmam, IŞİD'i konuşan adam geri zekâlıdır. IŞİD kullanışlı bir İngiliz anahtarıdır, o kadar. Kukla o, asıl kuklacıya bakmak lazım. Pornografik düzen burada da işliyor. Proxy savaşları var artık. Yani vekalet savaşları dolaylı savaşlar...

TRTakademi: *Dijital ortamların, dijital medyanın insana sağladığı imkânlarla ilgili daha önce de belli konuşmalarımız oldu. Deniyor ki belediyenin uygulamasından rahatsız olan vatandaş, daha önce ne yapıyordu? Gidiyordu, dilekçe veriyordu, belediyeye müracaat ediyordu. O dilekçe dikkate alınıyordu alınmıyordu ama şimdi öyle değil. Şimdi belediyenin haksız uygulamasını görünce Twitter'dan bir mention yapıyor, anında herkes görüyor onu, belediye anında müdahale etmek zorunda kalıyor. Ayrıca tüketici haklarında da çok önemli gelişmeler olduğu söyleniyor. Mesela bir palto alıyorsunuz, üretici sizi kandırıyor, şikâyetinizi dijital ortamlarda dile getirdiğinizde firma derhal olaya müdahale etmek zorunda kalıyor. İnsanların ne söylediği merak ediliyor, dolayısıyla insanın kendini ifade edebilme gücü, özgürlüğüyle bağlantılı olarak soruyorum. Birey olarak gücümüzü dijital medya müthiş arttırdı bu da ciddi imkânlar sunuyor şeklinde görüşler de var. Sürün olarak bakıyoruz ama bu imkânlar da var.*

Yusuf Kaplan: İnsanların hayatı değişti. Tamam, bu gerçek ama işin asıl gerçek boyutu bu mu? Yani bir hayatın kolaylaştırılması, iletişim imkânlarının artırılması gibi bir şey söz konusu bunu inkâr edemeyiz. Ama sonuçta insanın hayatı anlaması konusunda, hayatı daha derinlikli anlaması konusunda, bu dünyanın bizi götürdüğü yer neresi, önemli olan bu. Bunu varoluşa varoluşsal saldırı olarak tanımlıyoruz işte. Yani hakikat fikrinin yitirilmesi. İnsan hayata değemiyor. Barry Sanders diye bir adam var, Öküzün A'sı diye bir kitap yazdı burada çok mükemmel bir şekilde anlatıyor. Burada hayatın medyatikleşmesi diye bir şey var. Bu da insanların medyayı hayatları hâline getirmesine yol açıyor. Medya üzerinden hayatı tanımlarına yol açıyor. Genç kuşakların özellikle dünyalarının dünyasızlaşmasına yol açıyor. Duyargalarının yok olmasına yol açıyor. Dolayısıyla, aslında bu şiddeti çoğaltıyor. Şimdi çocuk ne yapıyor? Alıyor bilgisayarını, tabletini falan odasına çekiliyor, ondan sonra sadece sanal dünyada yaşıyor. Sanal dünyada yaşayan bir çocuğun gerçek hayatta yaşadığını söyleyebilir miyiz? Hayatın rengini, kokusunu hissedebilecek bir yerde olduğunu, bunu mümkün kılacak bir yerde olduğunu söyleyebilir miyiz? Böyle bir şey söz konusu değil. Büyük bir anlam krizi var. Bir mekân krizi var. İnsan mekânı yitiriyor. İşin felsefi tarafı beni daha çok ilgilendiriyor. Yani insanlık buradan nereye gidiyor? Yani sözlü iletişim "face to face communication" dur. Yüz yüze iletişimdir. Yani ontolojidir, ikisi de öznedir. Yazılı iletişimle

birlikte modern matbaanın icadıyla birlikte, TV vesaire ile birlikte artık “*face to face communication*” ortadan kalkıyor, özne-nesne ilişkisi üzerinden araç, insan nesneleşiyor, bunu nasıl göremeyiz, bu çok önemli bir şey. Yani bize kazandırdığı, hayatı kolaylaştırması, bu bir ayartıdır. Hayatımızı kolaylaştırıyor falan diyerek yutuluyorsun. Dolayısıyla hayatı unutuluyor, hakikati unutuluyor, insanı unutuluyor. Kendi dünyanda yaşıyorsun, kendi küçük dünyanda yaşıyorsun. Narsistleşmeye başlıyorsun. Bir şeyler yapmaya çalışıyorsun dijital dünyada, acayip yaratıcı işler yapıyorsun değil mi? Ondan sonra “küçük dağları ben yarattım” diyorsun. Burnundan kıl aldırılmıyorsun. Narsisizm, işte çağın vebasası bu. Narsisizm gerçekten özgürleştiriyor bu anlamda. İnsanın yaratıcı yetilerini, yeteneklerini arttırıyor ama sonuçta insanı insanlığından da uzaklaştırıyor. Aynı zamanda şiddet üretiyor. Yani küçük tanrıçıklar üretiyor acayip bir şekilde. Negatif ve pozitif yanları var ama bence hangisi ağırlıklı diye bir soru sorulacak olursa negatif yanı daha baskın. Yani insan kendini unutuluyor. Hayatı unutuluyor, diğer insanları unutuluyor, hayata değemiyor, bireyselleşiyor, bireyselleştikçe ruhsuzlaşıyor, yalnızlaşıyor, dünyadan kopuyor ve ontolojik şiddet üreten imkânları, mekânları acayip bir şekilde çoğaltıyor.

TRTakademi: *Dijital dünya gerçek hayatla aramıza mesafe koyuyor, bu da patolojik bir şeye mi dönüşüyor?*

Yusuf Kaplan: Burada bir şeye dikkat çekmek lazım; dijital medya yazılı kültüre, modern matbaaya başkaldırıdır aynı zamanda. Yani TV’yi düşünün, kitle iletişim aracı. Televizyonla radyoyu karşılaştırın mesela, burada önemli bir şey söyleyeceğim bakın o özgürlük meselesinde bunu görürsünüz. Televizyonda, sinemada, hele sinemada salonu kapatıyor, ışıkları söndürüyor, ondan sonra tek bir resme kilitliyor seni. Bu bir özgürleşme biçimi değil ki. Orada resmediyor, her şeyi gösteriyor. Görüntü gerçeğin yerine yerleşiyor. Temsil aslında gerçeğin yerine yerleşiyor, böyle bir şey olmaz, bu çok tehlikeli bir şey. Repräsentasyon artık hakikatin yerine yerleşiyor. İnsan artık kendini prezante edemiyor. Bu dijital medya ona tepki olarak doğdu aslında. İnsan kendini prezante etsin diye doğdu. Repräsentasyonla karşı insan kendini sursun diye doğdu. Dolayısıyla mesela radyo bu açıdan çok önemli. Diyelim ki aynı hikâyeyi bir radyo oyunu olarak bir radyodan dinleyin bir de sinemadan, televizyondan izleyin. Ne olacak? Televizyonda, sinemada tek bir görüntü var. Tekleşmiş bir görüntü var. Ama radyoda ne var? Yani herkes kendisi, kendi kafasında, kendi muhayyilesi içinde bunu canlandırıyor. Televizyonun, sinemanın, dijital medyanın özgürlüğü nasıl yok ettiğini buradan anlayabiliriz. Radyo daha özgür, sözlü kültür çünkü. Orada araç biraz daha geride, ses daha ön planda. Dolayısıyla göz öbür tarafta şeye dönüşüyor, görüntü daha fazla ön

plana çıkıyor. “Çıplak göz kördür,” der Ernest Gombrich. Yani göz görmez aslında. Göz yansıtır bir şekilde. Dolayısıyla gözün aşılması lazım. Gözle insan görmez, ben gözle her şeyi halledebilirim diyen kesinlikle hiçbir şey görmediğini açıkça ilan ediyor demektir. Yani göz görmez. Göz hatta şöyle söyleyeyim, göz basardır, sadece hasarları görür, hasarlar üretir hatta. Dolayısıyla iç göz, insanın iç gözü; kalbi, gönlü, ruhu, basiret üretir, basiret sahibi insan asıl gören insandır. Yani basar, çıplak göz sadece bize hasar verir, hasarları görür, dış dünyayı, dış gerçekliği görür, asıl olan bizim iç gerçekliği görmemiz lazım. Bu medyalar bizim bir şeyin iç yüzünü görmemizi engelliyor. Dijital medya tam anlamıyla bizi içine gömüyor, bir şeyin iç hakikatini, bir şeyin iç gerçekliğini, görünmeyen boyutunu görmemizi iptal ediyor. Görünmeyen boyutu üzerinde kafa yorma imkânlarımızı, mekânlarımızı yok ediyor. Asıl tehlikeli olan da bu.

TRTakademi: *Dijital medya geleneksel medyaya bir başkaldırıysa eğer, geleneksel medya bu başkaldırıya direnç göstermiyor, bunu neyle açıklıyoruz? Daha büyük bir güç olduğundan mı? Buna başkaldırılmayacağından mı?*

Yusuf Kaplan: Sanki öyle başkaldırılmamış gibi görünüyor ama bütün mesele şu aslında, ta Sokrates’e gidiyoruz gene ama yani Sokrat üzerinden, cümleyi şöyle kurayım: “Batı uygarlığının ontolojisi yoktur, epistemolojisi vardır.” Epistemoloji üzerinden kurulmuştur Batı uygarlığı, dolayısıyla araçlar üzerinden kurulmuştur. Ontolojisi yoktur, epistemik olanı ontolojikleştirir, ontolojik olanı da epistemolojikleştirir. Kabaca şöyle bir şey bu, amacı araç hâline getirir, amacı devre dışı bırakır, dolayısıyla hayatı araçsallaştırır. İnsanı araçsallaştırır. Yani tam da o ontolojinin olmadığı bir dünya kendisine ontolojiler üretmeye çalışıyor. Sanal ontolojiler, her şeye rağmen bir başkaldırı bu, bunu kabul ediyorum. Tüm o yazılı kültürün, monolojik yanına karşı düalojik bir dünyanın izinin sürülmesi çabası, böyle bir şey var ama asıl temel yanlış olduğu için bence, yani ontoloji olmadığı için, epistemoloji üzerinden araçların hâkimiyeti üzerinden bir dünya kurulmaya çalışıldığı için, dolayısıyla güç üretme kaygısı gücü ele geçirme kaygısı burada da var. Yani herkes kendi gücünü ispatlamaya çalışıyor. Sonuçta tekil bireyler bile dijital ortamda kendi gücünü ispat etme kaygısı güdüyor. Yani burada araçlarla dirildi insan.

TRTakademi: *Dijital medya yarına ne bırakacak?*

Yusuf Kaplan: Benim tahminim şu, bizim varlığımızdan rahatsız olması Batılıların, biraz da bununla ilgili bir şey, yani bir şekilde Hinduizmi, Budizmi, diyalektik dinleri fosilleştirdiler. Tamam mı? Dize getirdiler, dolayısıyla sekülerleştirdiler. Bir şekilde mevcut sistemi dünyaya duyarlılıklara eklemlediler. Sadece İslam’ı eklemlemediler, İslam’ı dönüştüremediler, İslam’ı dize getiremediler. O yüzden kor-

kuyorlar, biraz da işin bu tarafı var. Yani İslam'da, İslam'ın bizden istediği şey her ne surette olursa olsun, insanın Tanrı'yla ilişkisini koparmaması, irtibatı koparmaması, insanın tabiatla ilişkiyi koparmaması, insanın tabiata hâkim değil hadim bir varlığa dönüşmesi. İnsanlığa hâkim bir varlığa değil hadim bir varlığa dönüşmesi, espri bu. Bu espri üzerinden gittiğiniz zaman, ontolojisi belli, epistemolojisi belli, ontoloji üzerinden kurulan bir dünya. İslam'ın dünyası ontolojiyi önceleyen bir dünyadır. Yani oradan, mesafe dedim ya, onu da açalım tamamlanmış olsun. Mesafe duygusunu yitirmeme konusunda hassas olan bir dünya. Yani insan nispi bir varlık. İnsan mutlak bir varlık değil. Geldiğimiz dünyada insan mutlaklaştırıldı. Yani modernlikle birlikte insan mutlaklaştırıldı. Postmodernlikle birlikte araç mutlaklaştırıldı. Yani bu kadar, aracı mutlaklaştırmış oldular, dolayısıyla insan burada aradan çıktı. Yani bir şekilde arada görülebilir miyiz, var olabilir miyiz mücadelesi veriyor. Kendini ispat edebilir mi mücadelesi veriyor. İnsan nispi bir varlıktır. Tanrı'ya nispetle varlığının bir anlamı olur. Tanrı'yla kurduğu münasebetle, Tanrı'yla gerçekleştirdiği intisapla, bir şeye müntesip olur. Yani Tanrı'ya intisabını yitiren bir insan, kesinlikle araçların hükümrânlığına mensubiyetini ilan etmekten kurtulamaz. Bu çok önemli bir şey! Bu mesafenin korunması gerekiyor. Mesafeyi tümüyle ortadan kaldırıyoruz biz. Bu araçlar ontolojinin yitirilmesidir, sıkıntı bu. Dolayısıyla Tanrı fikrinin, hakikatin yitirilmesidir.